

УДК 378.013.42-051:373.3.011.3-052-056.45](045)

Ольга Дмитрівна Ветрова,

асистент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: vts25@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто та проаналізовано теоретичні та емпіричні результати підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. На основі отриманих даних визначено особливості цього процесу, а також сформульовано мету проективного розроблення моделі як її системоутворювального чинника: підготовка майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Ключові слова: підготовка до професійної діяльності, навчальний процес, соціальний педагог, взаємодія сім'ї та школи, обдаровані діти.

Постановка проблеми Організація соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку – одне з актуальних питань і завдань соціальної педагогіки. Важливою умовою ефективної соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку є взаємодія школи і сім'ї. Сім'я у співробітництві зі школою створює необхідний комплекс умов соціального простору, який сприяє ефективному вирішенню соціально-педагогічних проблем обдарованих молодших школярів. Тому досить актуальним є питання підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які здатні допомогти обдарованій особистості в її становленні, розвитку та самореалізації. Отже, важливою є проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку з метою допомоги у вирішенні їхніх проблем, швидкого реагування на потреби клієнтів та підвищення своєї кваліфікації в умовах стрімких змін у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В основу розроблення концепції професійної освіти педагогічних працівників у вищій школі покладено дослідження В. Андрущенка, Є. Клімова, І. Зязюна, І. Козубовської, О. Лебедева, М. Лукашевича, С. Сисоєвої. Особливості підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери знайшли відображення в дослідженнях І. Євтуха, Ю. Галагузової, І. Зверевої, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Міщик, І. Миговича, С. Харченка та інших. Розширенню знань щодо професіоналізації підготовки майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ присвячені роботи В. Бочарової, А. Мудрика, В. Сластьоніна, Б. Шапіро.

Утім проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку в навчальних закладах є недостатньо дослідженою, що і спонукало нас до більш детального розгляду цього питання, а саме визначення змістових компонентів готовності майбутніх фахівців.

Формулювання мети статті. Проаналізувати теоретичні та емпіричні результати підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та визначити особливості цього процесу у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи взаємодію сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, соціальний педагог виконує низку різноманітних функцій: аналітико-діагностичну; прогностичну; організаційно-комунікативну; корекційну; координаційно-організаційну; охоронно-захисну; психотерапевтичну; соціально-профілактичну; реабілітаційну.

Здійснення цих функцій вимагає від майбутнього соціального педагога комплексної теоретичної підготовки, володіння практичними вміннями і навичками, які дають йому змогу розумітися на взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та мати певний банк методів, форм і засобів, які забезпечать її ефективність.

Виходячи з того, що основним показником якості підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку є їхня готовність до здійснення співпраці із сім'ями обдарованих молодших школярів, однією з основних цілей експериментальної роботи стало визначення реального стану готовності студентів до означеного виду соціально-педагогічної діяльності.

Стан професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах пов'язаний з двома аспектами:

- дидактичним, який пов'язаний з оволодінням знаннями, уміннями, навичками в умовах навчання у вищій школі;
- соціально-професійним, який полягає у формуванні готовності до здійснення професійної діяльності.

Зміст професійної підготовки визначено Державним галузевим стандартом підготовки фахівця із соціальної педагогіки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за спеціальністю 6.010106 «Соціальний педагог», напрямом підготовки 0101 «Педагогічна освіта» з нормативним терміном навчання – чотири роки. Державний галузевий стандарт вищої освіти [3] містить освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ) випускника вищого навчального закладу, яка є нормативним документом, що узагальнює зміст освіти, тобто цілі професійної підготовки, місце бакалавра із соціальної педагогіки в структурі господарства держави й вимоги до його компетентності та соціально важливих якостей, а також державні вимоги до особистісних і професійних умінь особи, яка здобула базову вищу освіту фахового спрямування «соціальний педагог». Знання, уміння та навички, передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою соціального педагога, задекларовані в Державному галузевому стандарті як виробничі функції соціального педагога: гностична, комунікативна, організаційна, діагностична, прогностична, посередницька, охоронно-захисна, попереджувально-профілактична, соціально-терапевтична, корекційно-реабілітаційна. Отже, зміст підготовки майбутніх соціальних педагогів передбачає формування та вдосконалення знань, умінь, навичок у межах виробничих функцій соціального педагога. Розглянемо докладніше ці функції та вміння в контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Беручи до уваги гностичну функцію, майбутні соціальні педагоги повинні вміти: організовувати процес взаємодії сім'ї та школи і надавати допомогу батькам, вчителям, обдарованим молодшим школярам, використовувати образи-символи, метафори для стимулювання психічного стану особистості; будувати продуктивні взаємини між соціальним педагогом, інститутами соціального виховання і батьками, які виховують обдарованих молодших школярів; визначати комплекс необхідних професійних знань для розв'язання конкретної проблемної ситуації, яка виникає в процесі взаємодії; визначати основні бар'єри у взаєморозумінні між обдарованими дітьми, батьками, вчителями; ефективно розв'язувати конфліктні ситуації з метою закріплення навичок безконфліктного спілкування між учасниками взаємодії; залучати сім'ї обдарованих молодших школярів до соціально-педагогічної діяльності з метою закріплення позитивного досвіду; визначати й усвідомлювати психологічні механізми та умови побудови процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з

обдарованими дітьми молодшого шкільного віку; розв'язувати завдання за допомогою узвичаєних стереотипів гендерної поведінки з метою покращення міжособистісних стосунків.

– У межах комунікативної функції майбутні соціальні педагоги повинні вміти: визначати оптимальні позиції в спілкуванні, урахувавши специфіку ситуації та індивідуально-психологічні характеристики учасників процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку; визначати основні бар'єри в спілкуванні між обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та соціальним педагогом, батьками, вчителями, формуючи толерантне ставлення до фахівців соціальної галузі; будувати стосунки із соціальним оточенням, використовуючи знання про основні стилі спілкування.

– Відповідно до організаційної функції майбутні соціальні педагоги повинні вміти: організовувати дозвілля обдарованих дітей молодшого шкільного віку в межах конкретного сімейного середовища; готувати та проводити переговори за допомогою рольової гри; вміти визначати провідні компоненти навколишнього середовища, що впливають на процес соціалізації обдарованих молодших школярів; визначати особливості професійної діяльності з представниками конкретної сім'ї обдарованих молодших школярів; організовувати спільне дозвілля батьків та дітей.

– Реалізація діагностичної функції передбачає вивчення особливостей соціального мікросередовища, ступеня і спрямованості впливу середовища на особистість обдарованої дитини молодшого шкільного віку, соціального статусу дитини в різних сферах діяльності і спілкування, визначення та аналіз соціальних факторів, їх спрямованості й впливу на особистість обдарованого молодшого школяра; знаходження переваг обдарованої дитини, її «проблемного поля», індивідуально-психологічних, особистісних особливостей; вивчення і реальне оцінювання особливостей діяльності й навчання обдарованої дитини молодшого шкільного віку; встановлення причини відхилення в поведінці обдарованих дітей молодшого шкільного віку; причини соціального неблагополуччя сім'ї; сприяє виявленню обдарованих дітей; виявлення обдарованих дітей молодшого шкільного віку, які мають емоційні порушення.

– У межах прогностичної функції майбутні соціальні педагоги повинні вміти: програмувати і прогнозувати на основі аналізу соціальної й педагогічної ситуації процес виховання і розвитку обдарованої особистості молодшого школяра, надавати допомогу в саморозвитку і самовихованні, визначати перспективи розвитку обдарованої дитини в процесі соціалізації; планувати взаємодію сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку на основі глибокого аналізу результату попередньої діяльності.

– Згідно з посередницькою функцією майбутні соціальні педагоги повинні вміти забезпечити: організацію соціально значущої спільної діяльності обдарованих дітей і батьків у відкритому мікросередовищі, вплив на організацію змістовного дозвілля обдарованих дітей та їхніх сімей; залучення обдарованих молодших школярів та їхніх батьків до різноманітних видів виховної діяльності з урахуванням психолого-педагогічних вимог; організація колективної творчої діяльності обдарованих дітей разом з батьками і вчителями; координацію діяльності всіх суб'єктів взаємодії в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку; взаємодію з органами соціального захисту і соціальної допомоги.

– Охоронно-захисна функція передбачає використання комплексу правових норм, спрямованих на захист прав та інтересів обдарованих дітей та їхніх сімей; сприяння застосуванню засобів державного примусу і реалізації юридичної відповідальності по відношенню до осіб, що припускають прямі чи опосередковані протиправні впливи на дітей; взаємодія з органами соціального захисту і допомоги.

– У межах попереджувально-профілактичної функції майбутні соціальні педагоги повинні: організувати систему профілактичних заходів з попередження агресивної, немотивованої поведінки в обдарованих дітей та інших девіацій; забезпечити вплив на формування морально-правової стійкості; організувати систему заходів соціально-

педагогічного оздоровлення сім'ї, своєчасне надання соціально-педагогічної та іншої допомоги сім'ям і дітям груп соціального ризику.

– Реалізація соціально-терапевтичної функції соціальним педагогом передбачає турботу про душевну рівновагу обдарованої дитини, про її почуття, переживання; встановлення довірливих взаємин з обдарованою дитиною та її батьками; здійснення вербального і невербального впливу на емоції і самосвідомість обдарованої дитини та її батьків; надання допомоги у вирішенні міжособистісних конфліктів між батьками і дітьми, позбавлення депресивного стану; сприяння змінам у ставленні батьків до обдарованої дитини; організація учасникам процесу взаємодії «ситуації успіху».

– Відповідно до корекційно-реабілітаційної функції майбутні соціальні педагоги повинні вміти здійснювати корекцію всіх виховних впливів на обдаровану дитину як з боку сім'ї, так і соціального середовища, в тому числі й неформального; підсилювати або фокусувати позитивні впливи і нейтралізувати або переключати негативні впливи; здійснювати корекцію самооцінки обдарованих молодших школярів, за необхідності – корекцію статусу дитини в колективі, групі однолітків, допомагати у вирішенні проблем спілкування; організувати систему заходів з соціально-педагогічної реабілітації і підтримки осіб, які з різних причин (хвороба, інвалідність, агресія, переживання стресу тощо) відчують соціально-економічні, педагогічні, психологічні труднощі в системі взаємодії сім'ї і школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Аналіз сучасних досліджень щодо взаємодії сім'ї та школи та особливостей роботи соціального педагога з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку дають можливість визначити особливості взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Вони зумовлені тим, що:

– майбутній соціальний педагог працюватиме в середовищі «школа – сім'я», тому його теоретична підготовка повинна органічно поєднувати загальні знання про школу як соціально-педагогічну систему, сім'ю як первинний інститут соціалізації, та знання соціально-психологічних особливостей обдарованих дітей молодшого шкільного віку;

– взаємодія сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку передбачає взаємодію з особами різних вікових категорій (обдаровані діти молодшого шкільного віку, батьки, вчителі), що вимагає від майбутнього соціального педагога здатності забезпечити цю взаємодію, уміння впливати на спілкування і стосунки між усіма учасниками інтерактивного процесу;

– взаємодія сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку передбачає орієнтацію на вирішення соціально-педагогічних проблем та запитів, що стосуються різних аспектів життя обдарованих молодших школярів та їхніх сімей, а отже, майбутній соціальний педагог повинен мати банк відповідних технологій, методів та використовувати їх відповідно до конкретних обставин, що передбачає розвиток його творчих здібностей;

– формування стилю професійної діяльності майбутнього соціального педагога базується на вмінні взаємодіяти з батьками обдарованих молодших школярів, вчителями, фахівцями позашкільних закладів, різних соціальних і державних служб та на усвідомленні власної професійної ідентичності;

– прогнозування ситуації в процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та вміння зорієнтувати сім'ю на активізацію власних ресурсів у процесі взаємодії, яка базується на сформованості особистого досвіду майбутнього соціального педагога.

Наведені нами особливості взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку передбачають наявність у майбутніх соціальних педагогів відповідних знань, умінь, навичок, які вони отримують у вищому навчальному закладі.

Необхідною умовою змісту професійної підготовки майбутнього соціального педагога є системний аналіз освітньо-професійної програми підготовки майбутніх фахівців [2, с. 33]. На

думку науковців, дотримання освітньо-професійної програми є важливим чинником організації навчального процесу підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Програма підготовки бакалаврів із соціальної педагогіки реалізується за чотири роки (денна форма навчання) та містить відповідно до Державного галузевого стандарту такі цикли: гуманітарний, соціально-економічний та природничо-науковий, що забезпечує певний освітній рівень; професійний, що разом із попередніми циклами забезпечує певний освітньо-кваліфікаційний рівень [2, с. 36].

Здійснений аналіз навчальних програм підготовки бакалаврів надав можливість визначити кількісні характеристики, які свідчать, що цикл професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів має перевагу над гуманітарним та природничо-науковим циклами.

Аналіз програм фахових практик підготовки майбутніх соціальних педагогів засвідчив, що вони не містять завдань, спрямованих на здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Досліджуючи обізнаність майбутніх соціальних педагогів щодо взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, ми розробили анкету, яка містить запитання щодо усвідомлення майбутніми соціальними педагогами змісту і проблем взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Особливістю анкети є певна кількість відкритих запитань, які введено з метою активізації особистісного досвіду студентів та їхнього творчого мислення. Результати анкетування засвідчили, що всі студенти знають про взаємодію сім'ї та школи як процес взаємообумовленого впливу різних об'єктів один на одного, що дозволяє досягти спільної мети і здійснити діяльність (100%), але про існування нормативно-правових документів, які регламентують соціально-педагогічну взаємодію з сім'ями обдарованих молодших школярів, знають лише 23% опитуваних. На запитання «Чи доводиться вам взаємодіяти із сім'ями обдарованих молодших школярів та за яких обставин?» відповідь «так» дав 61% респондентів, при цьому 23% мешкають по сусідству із сім'ями, які виховують дитину молодшого шкільного віку, яка має творчі здібності, 16% мають знайомих, які виховують дитину молодшого віку з творчими здібностями та нахилами, 22% до взаємодії віднесли спілкування з обдарованими молодшими школярами та їхніми батьками під час практики в загальноосвітньому навчальному закладі на робочому місці соціального педагога. Щодо проблем, які можуть виникати в процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, то їх визначити не зміг 21% опитуваних, 43% до проблем віднесли обмеження матеріально-фінансовою формою участі у взаємодії, 36% – формальний характер участі батьків у процесі взаємодії.

Відповіді на запитання «Чи потрібна організація взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку?» поділили аудиторію респондентів практично навпіл: 52% вважають, що взаємодія школи в роботі з обдарованими молодшими школярами потрібна, 48% – що цей процес може бути обмежений лише окремими формами співпраці, мотивуючи це розбіжністю у вихованні обдарованих молодших школярів з боку школи та сім'ї. Запитання про те, хто повинен бути ініціатором взаємодії між сім'єю та школою в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, без чіткої відповіді залишили 26%, натомість 18% вважають, що ініціативу повинен проявити соціальний педагог, 4% відповіли, що активність повинні проявляти батьки, які мають потребу в допомозі у вихованні обдарованих молодших школярів, 52% респондентів узагальнили відповідь – сім'я в цілому.

Щодо форм взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку відповіді були такі: групові – 11%, індивідуальні – 17%, тренінги – 5%, лише 2% назвали соціально-педагогічний супровід обдарованих молодших школярів, 25% респондентів не визначилися з відповіддю. Такі відповіді свідчать про слабку обізнаність майбутніх соціальних педагогів щодо можливих форм взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Запитання «Як, на ваш погляд, потрібно

ставитися до сімей обдарованих дітей молодшого шкільного віку: як до суб'єкта чи як до об'єкта соціально-педагогічної взаємодії?» для 3 % студентів залишилося невизначеним, 6 % відповіли, що це об'єкт взаємодії, 91 % вважають її суб'єктом.

На запитання «Чи хотіли б ви набути вмінь організовувати взаємодію сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку?» ми отримали ствердну відповідь від 81 % респондентів. При цьому 59 % відповідей свідчить про невідповідність підготовки у вищому навчальному закладі даному напрямку роботи, 2 % відповіли, що їм достатньо знань, які вони отримують у виші для роботи в заданому напрямі, однак 39 % відповіли «не можу сказати». Очевидно, що студенти не орієнтуються, які саме знання необхідні для організації процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Дуже велику кількість варіантів відповідей ми отримали на запитання «Які труднощі ви відчули, працюючи з обдарованими молодшими школярами та їхніми сім'ями під час проходження практики на робочому місці соціального педагога?». Певною мірою на таку варіативність вплинуло проходження практики в загальноосвітніх закладах, тому студенти визначали такі риси в обдарованих дітей молодшого шкільного віку: замкненість – 13 %, некерованість дитини – 4 %, агресивність – 4 %, тривожність – 15 %, конфліктність – 10 %, відповідальність – 24 %, працелюбність – 7 %, бажання спілкуватися – 20 %.

На запитання щодо мотивації у взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку нами також отримано різноманітні відповіді, найцікавіші з них такі: «зادля професійного розвитку» – 12 %, «цікава робота» – 13 %, «набуття професійного досвіду» – 17 %, «допомога сім'ям у вихованні обдарованих молодших школярів» – 21 %. Тобто відповіді свідчать, що мотивація майбутніх соціальних педагогів більшою мірою спрямована на саморозвиток та допомогу людям.

На запитання анкети стосовно того, хто повинен вирішувати проблеми, які виникають в процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, отримано такі відповіді: вчителі – 9 %, батьки – 10 %, адміністрація школи – 80 %, позашкільні заклади – 1 %. З-поміж спеціальних форм роботи, які сприятимуть оптимізації взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, майбутні соціальні педагоги зазначили тренінги (10 %), електронні листи до батьків (5 %), проведення тематичних батьківських зборів (13 %), що свідчить про низьку обізнаність про можливі форми та методи взаємодії сім'ї. Однак щодо успішної взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку майбутні соціальні педагоги визначилися впевнено: близько 90 % респондентів вважає активність та ініціативність батьків запорукою успіху у взаємодії.

Анкета містила групу запитань для визначення знань, необхідних майбутньому соціальному педагогові для успішної взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, та шляхів здобування цих знань. Серед різноманіття відповідей визначимо такі: «Отримання знань щодо психологічного консультування сім'ї» (68 %), «Отримання знань про соціальний захист і соціально-педагогічний супровід обдарованих дітей та сімей» (26 %), «Отримання знань щодо організації тренінгової роботи з обдарованими дітьми та сім'ями» (19 %). Тобто відповіді свідчать про бажання майбутніх соціальних педагогів мати різноманітні навички та вміння для роботи не тільки з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, але й з їхніми сім'ями. При цьому набувають необхідних для роботи знань студенти, згідно з відповідями на лекціях – 21 %, на семінарських та практичних заняттях – 23 %, шляхом самоосвіти – 2,5 %.

Отже, така статистика свідчить про необхідність активізувати самостійність та творчість у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів стосовно взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. При цьому студенти вважають, що найбільше сприяє їхній успішній підготовці організація практичних занять, позааудиторна робота, вивчення спецкурсів, на останньому місці – організація науково-дослідної роботи.

Таким чином, проведені нами дослідження свідчать про відсутність спрямованості підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Аналіз опитування студентів показав низьку обізнаність майбутніх соціальних педагогів із питань організації взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Отже, у змісті підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах вищої школи до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку можна виділити низку проблем організаційно-методичного характеру, що підтверджено результатами опитування.

При цьому аналіз наукових джерел щодо взаємодії сім'ї та школи, а також соціально-педагогічних проблем обдарованих молодших школярів свідчать про необхідність здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Лише в тісній взаємодії і співпраці можливе забезпечення успіху в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, вирішення їхніх проблем та задоволення потреб.

З метою оптимізації процесу навчання вчені В. Бех [1], І. Зверева [6], А. Капська [7], Л. Міщик [8], А. Мудрик [9], В. Сластьонін [10] та інші пропонують низку завдань професійної підготовки соціального педагога:

1) сприяння оволодінню глибокими знаннями теорії і методики соціально-педагогічної діяльності, усвідомленню студентами соціальної значущості їхньої майбутньої діяльності;

2) формування особистісної позитивної установки щодо обраної спеціальності;

3) розвиток уміння випускників конструктивно проектувати свої відносини зі спеціалістами різних напрямів і сфер діяльності, які здійснюють соціально-педагогічну роботу з різними категоріями населення;

4) виховання гуманістичної спрямованості студентів, що забезпечується єдністю соціально-морального, загальнокультурного та професійного розвитку особистості в умовах гуманітаризації і демократизації педагогічної освіти.

Виходячи з цього, ми вважаємо за необхідне враховувати ці положення у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Узагальнюючи, зазначимо, що ефективне здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку вимагає від майбутнього соціального педагога наявності:

– теоретичних знань щодо процесу взаємодії сім'ї та школи як взаємообумовленого процесу впливу сім'ї і школи один на одного в системі спільної особистісно орієнтованої соціально-педагогічної діяльності навчального закладу;

– практичних умінь налагодження співпраці між школою, сім'єю, обдарованими молодшими школярами та іншими фахівцями, які будуть задіяні в процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;

– навичок подолання проблем і конфліктних ситуацій, які виникають у процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;

– творчих здібностей, оскільки неможливо в процесі навчання озброїти майбутніх фахівців «рецептами на всі випадки життя»;

– особистісного досвіду, який дає можливість передбачити наслідки ситуації та формується завдяки рефлексивності студента.

Отже, для подальшого проведення дослідження постає необхідність визначення наявності перерахованих знань, умінь, навичок та якостей у майбутніх соціальних педагогів.

Ми вважаємо, що в нашому дослідженні правомірним є використання критеріїв, які характеризуватимуть складові підготовки майбутнього соціального педагога до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку: теоретичні знання щодо процесу взаємодії сім'ї та школи, практичні вміння та навички роботи з обдарованими дітьми

молодшого шкільного віку та їхніми батьками, творчий підхід до вирішення проблем взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та формування особистісного досвіду для здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку (когнітивний, творчий, операційно-дієвий, рефлексивність).

Оцінювання рівнів сформованості структурних компонентів відбувалася за чотирибальною шкалою відповідно до кваліфікаційної характеристики соціального педагога [4; 5; 8]: оптимальний, достатній, критичний, неприпустимий.

Для збору експериментального матеріалу було використано комплекс діагностичних методик, які дали можливість визначити рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Досліджуючи рівень готовності студентів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку за творчим критерієм, ми з'ясували:

- гуманістичну спрямованість;
- рівень ерудованості;
- здатність до генерування ідей;
- соціальну зрілість та відповідальність;
- продукування різноманітних думок;
- комунікативні здібності;
- уміння відповідати на зовнішні подразники нестандартно;
- здатність удосконалювати дії чи проект;
- рівень організаторських здібностей;
- уміння здійснювати аналітико-синтетичні операції.

Досліджуючи рівень готовності студентів за когнітивним критерієм, ми з'ясували сформованість:

- знань основ соціальної педагогіки;
- володіння системою знань про сім'ю як об'єкт взаємодії;
- знань з педагогічної та соціальної психології;
- знань психології сімейних відносин;
- знань про зміст, функції, завдання взаємодії сім'ї та школи;
- знань основ управління та менеджменту соціально-педагогічної роботи;
- знань цілей, задач, форм, методів роботи соціального в процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;
- знань методик взаємодії з членами сімей обдарованих молодших школярів, інноваційних методик та технології консультування;
- знання технології надання соціально-педагогічної допомоги та супроводу обдарованих молодших школярів та їхніх сімей;
- знань нормативно-правової бази України щодо підтримки і захисту обдарованих дітей та сімей.

У результаті дослідження рівня готовності студентів за операційно-дієвим критерієм нами з'ясовано:

- володіння технологіями діагностичної функції (визначення особливостей сімей та рівня їхньої участі у взаємодії зі школою);
- використання діагностичних даних для моделювання процесу взаємодії;
- володіння методами просвітницької діяльності та організації змістовного спілкування;
- вміння конструктивно вирішувати конфлікти;
- володіння методами соціально-педагогічної підтримки обдарованих молодших школярів та членів їхніх сімей;
- володіння корекційними методами;
- володіння психотерапевтичними методами;

- володіння техніками менеджменту соціально-педагогічної роботи;
- уміння здійснювати дослідницьку діяльність.

Для нашого дослідження важливим також є визначення рівня рефлексивності студентів, адже, як було зазначено вище, ця якість безпосередньо впливає на формування особистісного досвіду майбутніх соціальних педагогів. Для визначення цієї якості нами обрано авторську методику доктора психологічних наук А. Карпова, професора Ярославського державного університету імені П. Г. Демідова. Ця методика ґрунтується на теоретичному конструкті, який конкретизує наведене нами трактування рефлексивності, а також низку інших суттєвих особливостей цієї якості особистості.

Необхідним для нашого дослідження було визначення вихідного рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Узагальнені експериментальні результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Стан готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

Критерії готовності	Рівні готовності	Середні показники за групами			
		Е-ср.	Студентів	К-ср.	Студентів в
Творчий критерій	Оптимальний	17,3%	23	15,2%	20
	Достатній	6,8%	9	9,1%	12
	Критичний	74,4%	99	74,2%	98
	Неприпустимий	1,5%	2	1,5%	2
Всього		100%	133	100%	132
Когнітивний критерій	Оптимальний	10,5%	14	8,3%	11
	Достатній	35,3%	47	43,2%	57
	Критичний	51,9%	69	46,2%	61
	Неприпустимий	2,3%	3	2,3%	3
Всього		100%	133	100%	132
Операційно-дієвий критерій	Оптимальний	12,8%	17	15,2%	20
	Достатній	18,8%	25	18,2%	24
	Критичний	67,7%	90	65,9%	87
	Неприпустимий	0,7%	1	0,7%	1
Всього		100%	133	100%	132
Рефлексивний критерій	Оптимальний	48,9%	65	46,2%	61
	Достатній	48,1%	64	50,8%	67
	Критичний	3,0	4	3,0	4
	Неприпустимий	0	0	0	0
Всього		100%	133	100%	132

Згідно з отриманими емпіричними даними виявлено, що основна маса студентів експериментальних та контрольних груп за когнітивним, творчим та операційно-дієвим компонентами мають високі кількісні показники критичного рівня, тобто необхідні для взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку якості, знання, вміння виражені слабко, що може створювати проблеми під час процесу взаємодії. При цьому майбутні соціальні педагоги мають доволі високі показники рефлексивності. Це свідчить про наявність об'єктивних передумов для успішного засвоєння майбутніми соціальними педагогами програми підготовки до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Висновки Ураховуючи результати теоретичного та емпіричного досліджень, нами визначено особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, які полягають у здійсненні цілеспрямованого впливу на:

– формування теоретичних знань майбутніх соціальних педагогів щодо взаємодії сім'ї та школи як інтерактивного процесу, який передбачає взаємообумовлений вплив об'єктів один на одного; нормативно-правових актів України щодо підтримки та захисту обдарованих дітей та сімей; особливостей взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку; наукових підходів до організації процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;

– розвиток умінь працювати в мультидисциплінарній команді, налагодження співпраці всіх членів процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;

– формування навичок здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;

– розвиток творчих якостей для ефективного вирішення нестандартних ситуацій у процесі взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку;

– розвиток рефлексивності як основи формування особистісного досвіду.

Визначені нами особливості підготовки вимагають створення певної схеми або плану дій, спрямованих на ефективну підготовку майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Отже, здійснення цілеспрямованого впливу на формування в майбутніх соціальних педагогів необхідних знань, умінь, навичок та якостей для взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку вимагає розроблення моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел та літератури

1. Андрущенко В. П. Соціальна робота : навч. посіб. / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. П. Лукашевич, І. І. Мигович, І. М. Пінчук ; Інститут вищої освіти АПН України ; Державний центр соціальних служб для молоді. – К. : УДЦССМ, 2002. – 440 с.

2. Вайнола Р. Х. Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін : навч. посіб. / Р. Х. Вайнола, С. О. Сисоєва. – К. : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2010. – 152 с.

3. Галузевий стандарт вищої освіти: Проект: Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра (назва освітньо-кваліфікац. рівня), за спец. 6.010100, напряму підготовки 0101: [Освітньо-проф. програма підготов. бакалавра] / [Розроб. Т. С. Яценко та ін.]. – К. : [Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2004. – 325 с.

4. Деякі аспекти оцінки ефективності надання соціальних послуг різним клієнтам центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді / О. В. Вакуленко, Н. М. Комарова, І. В. Пеша. – К. : Держсоцслужба, 2005. – 124 с.

5. Диагностика профессиональных способностей, система профессионального отбора социальных педагогов и социальных работников : сб. науч. трудов / отв. ред. В. Н. Келасев. – М., 1994. – 127 с.

6. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика : монографія / І. Д. Зверева. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 333 с.

7. Капська А. Й. Актуальність багаторівневої системи професійної підготовки спеціалістів соціально-педагогічної сфери / А. Й. Капська // Сучасний стан і перспективи розвитку соціально-гуманітарних наук та освіти : зб. наук. праць, присвячений 10-річчю соціально-гуманітарного фак-ту / відп. ред. Б. І. Андрусин. – К., 2002. – С. 149–157.

8. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Людмила Іванівна Міщик. – Запоріжжя, 1997. – 358 с.

9. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. пособие для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик. – М. : Академия, 2002. – 194 с.

10. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / [В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов]. – [4-е изд.]. – М. : Школа-Пресс, 1997. – 512 с.

Ольга Дмитриевна Ветрова,
ассистент кафедры социальной
педагогики и социальной работы
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: vts25@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ СЕМЬИ И ШКОЛЫ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье рассмотрены и проанализированы теоретические и эмпирические результаты подготовки будущих социальных педагогов к взаимодействию семьи и школы в работе с одаренными детьми младшего школьного возраста. На основе полученных данных определены особенности данного процесса, а также сформулированы цель проективной разработки модели как ее системообразующего фактора: подготовка будущих социальных педагогов к взаимодействию семьи и школы в работе с одаренными детьми младшего школьного возраста.

Ключевые слова: подготовка к профессиональной деятельности, учебный процесс, социальный педагог, взаимодействие семьи и школы, одаренные дети.

Olha Vietrova,
assistant of social education and social work
chair of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University,
e-mail: vts25@mail.ru

PECULIARITIES OF INTENDING SOCIAL WORKERS' TRAINING FOR FAMILY AND SCHOOL INTERACTION IN THE WORK WITH GIFTED CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article discusses and analyzes the theoretical and empirical results of intending social workers training to interact with families and schools working with gifted children of primary school age. Basing the data the peculiarities of this process are defined. The goal of the projective model development as its systematized factor: training of intending social workers before interaction with families and schools working with gifted children of primary school age is formulated.

Introduction. *Organization of social and educational work with gifted children of primary school age is one of the current issues and problems of social pedagogy. An important condition for effective social and educational work with gifted children of primary school age is the interaction between school and family. Family in collaboration with the school creates conditions which are necessary for the complex social space that promotes the effective solution of social and educational problems of gifted younger students. So, the preparation of highly qualified specialists who can help gifted individual in its formation, development and self-realization is a topical issue. So, forming of intending social workers to interact with families and schools to work with gifted children of primary school age to help in solving their problems, rapid response to customer needs and improving their skills with the rapid changes in society is an important issue.*

Analyzing and solving the problem of interaction between family and school, the basics of creating a holistic educational space are cleared up in researches of I. Bech, E. Goloborodko,

A. Zakharenko, Katsynska L., A. Kirichuk O. Kuzmenko, P.A. Kononenko, Sukhomlinsky P. Shcherban. The peculiarities of experts' training in social and educational spheres are reflected in researches of Evtukh I. Yu Halahuzovoyi, I. Zverev, A. Cape G. Laktionova, L. Mischyk, I. Myhovycha, S. Kharchenko and others. The works of V. Bocharov, Mudryka A., B. Slastonina, B. Shapiro are devoted to professionalization knowledge increasing of intending social high school teachers training.

But the problem of intending social workers forming in the process of interaction between families and schools to work with gifted children of primary school age in education establishments is not investigated enough. It became a basis of detailed consideration of the issue, namely determining semantic components of future professionals.

Purpose. *To analyze the theoretical and empirical results of intending social workers training for interaction with families and schools in the work with gifted children of primary school age and define the peculiarities of the process in higher education.*

Methods. *Methods of observation, questioning, theoretical analysis, quantitative and qualitative analysis.*

Results. *According to the empirical data, the majority of students experimental and control groups for cognitive, creative and operationally-efficient components have high quantitative indices of critical level. They have proper knowledge level that is required for family and school interaction in the work with gifted children of primary school age, but their skills are mean, which may cause problems during the interaction. The intending social workers have relatively high rates of reflectivity. This indicates that there are objective prerequisites for the successful undergoing of training programs by intending social workers to interact with families and schools in the work with gifted children of primary school age.*

Originality. *Given the results of theoretical and empirical research, the features of intending social workers training to interact with families and schools in the work with gifted children of primary school age are identified. These features are to influence over:*

– theoretical knowledge forming of intending social workers for family and school interaction as an interactive process that involves mutually influence of one object over another; regulatory acts of Ukraine concerning the promotion and protection of gifted children and families; interaction peculiarities of family and school in the work with gifted children of primary school age; scientific approaches to the process of interaction between families and schools in the work with gifted children of primary school age:

– developing skills to work in multidisciplinary teams, cooperation of all members of family and school interaction in the work with gifted children of primary school age;

– exercising of families and schools interaction skills in the work with gifted children of primary school age;

– development of creative skills to effectively act in unusual situations of family and school interaction in the work with gifted children of primary school age;

– reflectivity development as the basis for the formation of personal experience.

Conclusion. *Designated peculiarities of the research demand the establishment of a scheme or plan of action for effective training of intending social workers for families and schools interaction in the work with gifted children of primary school age. Thus, the implementation of influence over forming the necessary knowledge, skills and qualities of the intending social teachers to interact with families and schools in the work with gifted children of primary school age, requires the development model of intending social workers training for family and school interaction in the work with gifted children of primary school age.*

Key words: *preparation for professional activity, educational process, social teacher, interaction of family and school, gifted children.*

References

1. Andrushhenko V. P. Social`na robota : [navch. posib.] / V. P. Andrushhenko, V. P. Bex, M. P. Lukashevych, I. I. Mygovy`ch, I. M. Pinchuk ; Insty`tut vy`shhoyi osvity` APN Ukrayiny` ;

Derzhavny`j centr social`ny`x sluzhb dlya molodi. – K. : UDCzSSM, 2002. – 370, 440 s.

2. Vajnola R. X. Metody`ka vy`kladannya social`no-pedagogichny`x dy`scy`plin : navch. posib. / R. X. Vajnola, S. O. Sy`soyeva. – K. : Ky`yivs`ky`j universy`tet im. Bory`sa Grinchenka, 2010. – 152 s, c. 33.

3. Galuzevy`j standart vy`shhoyi osvity`: Proekt: Osvitn`o-kvalifikacijna xaraktery`sty`ka bakalavra (nazva osvitn`o-kvalifikacz. rivnya), za specz. 6.010100, napryamu pidgotovky` 0101: [Osvitn`o-prof. programa pidgotov. bakalavra] / [Rozrob. T. S. Yacenko ta in.]. – K. : [Cherkas. nacz. un-t im. B. Xmel`ny`cz`kogo, 2004. – 325 s.

4. Deyaki aspekty` ocinky` efekty`vnosti nadannya social`ny`x poslug rizny`m kliyentam centriv social`ny`x sluzhb dlya sim`yi, ditej ta molodi / O. V. Vakulenko, N. M. Komarova, I. V. Pyesha. – K. : Derzhsozsluzhba, 2005. – 124 s.

5. Dy`agnosty`ka professy`onal`ny`x sposobnostej, sy`stema professy`onal`nogo otbora socy`al`ny`x pedagogov y` socy`al`ny`x rabotny`kov [Tekst] : sb. nauch. trudov / otv. red. V. N. Kelas`ev. – M., 1994. – 127 s.

6. Zvyeryeva I. D. Social`no-pedagogichna robota z dit`my` ta moloddyu v Ukrayini: teoriya i prakty`ka : monografiya / I. D. Zvyeryeva. – K. : Pravda Yaroslavy`chiv, 1998. – 333 s.

7. Kaps`ka A. J. Aktual`nist` bagatorivnevoyi sy`stemy` profesijnoyi pidgotovky` specialistiv social`no-pedagogichnoyi sfery` / A. J. Kaps`ka // Suchasny`j stan i perspekty`vy` rozvy`tku social`no-gumanitarny`x nauk ta osvity` : zb. nauk. Prac` pry`svyacheny`j 10-richchyu social`no-gumanitarnogo fak-tu / vidp. red. B. I. Andrusy`shy`n. – K., 2002. – S. 149-157.

8. Mishhy`k L. I Teorety`ko-metody`chni osnovy` profesijnoyi pidgotovky` social`nogo pedagoga u zakladax vy`shhoyi osvity`: dy`s. ... d-ra ped. nauk : 13.00.05 / Mishhy`k Lyudmy`la Ivanivna. – Zaporizhzhya, 1997. – 358 s.

9. Mudry`k A. V. Socy`al`naya pedagogy`ka : ucheb. posoby`e dlya stud. ped. vuzov / A. V. Mudry`k. – M. : Akademy`ya, 2002. – 194 s.

10. Pedagogy`ka : ucheb. posoby`e dlya stud. ped. ucheb. zavedeny`j / [V. A. Slasteny`n, Y`. F. Y`saev, A. Y`. My`shhenko, E. N. Shy`yanov ]. – [4-e y`zd.]. – M. : Shkola-Press, 1997. – 512 s.

Отримано редакцією 29.05.2017 р.

УДК 37.07:005.7

Вікторія Володимирівна Гавриляк,

аспірантка кафедри державної служби,
адміністрування й управління
Луганського національного
університету імені Тараса Шевченка,
e-mail: viktoriiagavryliak@gmail.com

ПРАКТИКА ВИРІШЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ КАФЕДРИ ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто сутність діяльності кафедри вищого навчального закладу з вирішення її організаційних завдань, а також значення цієї діяльності для визначення рівня організаційної культури кафедри. У результаті аналізу положень про кафедру вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації виділено її організаційні завдання. З метою поліпшення процесу унормування цих організаційних завдань розроблено їх класифікації за часом реалізації, за видами роботи кафедри та за видами оцінювання якості їх виконання. У роботі також наведено теоретичне обґрунтування рівнів організаційної культури кафедри відповідно до того, яким чином на ній виконуються організаційні завдання.

Ключові слова: кафедра, організаційна культура, організаційне завдання, організаційний порядок.

Постановка проблеми. Сьогодні система вищої освіти України перебуває в умовах